

לכבוד הבחור הנחמד והנעים יוסף דלמאני שיחי', מיקירי אורייתא שבקהילת המשהדים בגרט נק, ניו יורק,

תוך כדי לימוד הלכות שבע ברכות, נתעורר בך שאלה בגדרי פנים חדשות ומצאת לנו מקום להתגדר בו.

שאלתך: האם הפנים החדשות צריכים לאכול פת בסעודת השבע ברכות ואם כן האם מי שלא אכל פת אבל אכל דברים אחרים בחתונה עצמה נחשב כפנים חדשות בסעודה אחרת? וכן האם אכילה קודם החופה נחשב אכילה לענין הזה?

הרקע העקרוני: יש ג' הגדרות לפנים חדשות:

1. לדעת הרמב"ם (הלכות ברכות ב:ב) מברכים בשביל האורחים שלא שמעו את הברכות בשעת החופה ולכן מברכים "בשבילם" אחרי ברכת המזון כדי שיחוו את החתונה.
2. לדעת התוספות (כתובות ז: ד"ה והוא) מברכים בשביל החתן והכלה שיברכו ויחוו את חופתם עוד פעם מתוך ריבוי השמחה שנגרם מנוכחות האורחים החדשים.
3. דעת הרא"ש (כתובות א:יג) מסובר. רק מי שלא אכל כבר בסעודת החתונה מצטרף וגם צריך שיהיו בני אדם שמרבים בשבילם עוד שמחה. הראשון לציון שליט"א סובר (בשובע שמחות חלק א פרק יז הערה כה) שהרא"ש סובר כתוספות, שהכל בשביל החתן והכלה, שעל ידי הפנים החדשות נחשבת הסעודה כסעודה ראשונה ולכן מברכים שבע ברכות. ולכן שבת נחשבת לפנים חדשות וצריכים להרבות בשבילו. מרן העיד (אבן העזר סב:ז) שהמנהג כמו הרא"ש נגד הרמב"ם.

עכשיו, לגבי שאלתי, אבאר את שלושת האפשרויות.

ראשונה: הרמ"א שם כתב בלשון "ויש אומרים" שאין הפנים החדשות צריכים לאכול כלום בסעודת השבע ברכות וזו היא דעת הרמב"ן המובא בר"ן. אז לאשכנזים, אין ספק שאינם צריכים לאכול שום דבר. אבל האם כן דעת מרן השלחן ערוך גם? בפשטות לא וגם היינו מדייקים להיפך אם לא שהרב משה הלוי זצ"ל (ברכת ה' חלק ד עמ' שע) כתב שלמרות שהרמ"א כתב בלשון יש אומרים, מרן מודה, כיון שגם הרמב"ן סובר כהרא"ש בהגדרת פנים חדשות ועדיין פסק שאינם צריכים לאכול עכשיו בסעודה. ובגלל שהרב יצחק יוסף שליט"א סובר שהרא"ש מודה לתוספות שהכל בשביל שמחת החתן והכלה, אז מה אכפת לנו אם אכלו הם או אחרים? סוף סוף נוכחותם זה מה שמגררת השמחה, לא אכילתם, ואמירת הברכות מפקיעה את מצבם כפנים חדשות.

שנייה: אלא אם כן נבאר אחרת, אחרי אלף המחילות ממאור עינינו, בדעת הרא"ש. אולי הרא"ש סובר כמו הרמב"ם שצריכים לברך בשביל האורחים שלא השתתפו בחוויית סעודת החתונה ועכשיו שיושבים ואוכלים פת ומצטרפים לסעודה שלפני כן בה לא השתתפו, אפשר לברך בשבילם בגלל שברכת המזון מסעודה שהם סעדו בה גורמת לאמירת שבע ברכות בשבילם. כ"כ בבית חתנים (פנירי, חלק ב פרק טו סעיף טז עמ' שצה). וכן יוצא ממש"כ בשו"ת אבני ישפה (חלק ז אבן העזר סימן קטז ענף א' וג') בשם שובע שמחות (דבלצקי, פרק א סעיף י). ומזה נראה שאם לא אכלו פת בחתונה אבל אכלו בשר ויין וכדו' עדיין נחשבים פנים חדשות בפעם הבא (בלי להיכנס לספק ספיקא שהראשון לציון מציע בהערה לסמוך על הרמב"ם) וזה חידוש גדול. וכ"כ בבית חתנים (שם סעיף יג עמ' שצב ובהערה טז) בשם חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל, וכ"כ הרב אהרן זכאי (החופה והנישואין חלק א סימן כ אות יב ויג) והרב בניהו דיין (שו"ת דברי בניהו חלק כג סימן פד) שליט"א.

ואולי אפשר לדייק שיש שני שכבות לשיטת הרא"ש מלשונו "שלא אכלו עד עתה אפילו היו שם בשעת החופה. ונראה דלא מיקרו פנים חדשות אלא בני אדם שמרבים בשבילם שמחה יותר." אחרי שהגדיר מה זה פנים חדשות המשיך והוסיף את דברי התוספות כשכבה שנייה לשיטתו. וגם מוכח ממה שמרן חילק את הדברים לשני סעיפים נפרדים ולא המשיך בסעיף ז עם עוד יש אומרים. כנראה שמרן פסק רק כחלק הראשון ולא חלק השני או שחשב שזה לא בעצם הגדרת הענין בכלל אלא משהו אחר.

שלישית: בחיפוש מצאתי דבר מעניין באוצר הפוסקים סימן סב ס"ק לח אות א, שבסוף האות, אחרי שהביאו כמה שיטות, דייקו מתשובת מרן זצ"ל ביביע אומר (חלק ג אבן העזר סימן יא) ממשפט אחד בסיכומו "דמנהג א"י

שהפנ"ח מתוך העשרה שסועדים שם. "משמע שכל שאכלו משהו מצטרפים לסעודה ומברכים שבע ברכות. כן הביאו הרב עזרא בצרי שליט"א (בדיני אישות חלק א עמ' קפא הערה 13), וכ"כ הרב מיכאל פרץ באוצר ברכת חתנים (סימן כג, עמ' צ) אלא שגם כתב לחלוק על מרן זצ"ל כיון שאין הכרח מדברי השלחן ערוך ורק האחרונים נחלקו בזה. מכל מקום מוכח שמרן הרב עובדיה זצ"ל סבר שצריכים לאכול אבל לאו דוקא שאכלו פת. כ"כ בנר ציון (שידוכין ונישואין אות צה) והעירו שם שכן כתבו בשם הגרי"ש אלישיב. ונראה שלפי זה כל שאכל אפילו משהו חוץ מפת בחתונה, נפקע ממנו שם פנים חדשות. אלא שבשובע שמחות (דבלצקי, פרק א סעיף י) כתב שמסתבר שלספרדים דוקא חייבים לאכול פת, ובאמת כן הבין הרב בניהו דיין (שם) בדברי מרן זצ"ל. כ"כ בברכת יצחק (ברכה, אבן העזר יט:ה) אלא שהיקל למי שאכל פת הבאה בכיסנין או אם אחד אכל והשני לא אכל מכח ספק ספיקא. וע' באפריון לשלמה (דינר) שפסק שלספרדים צריכים לאכול משהו.¹

ולמרות שצעיר אני ואיני ראויה להכניס את ראשי בין הררי אלקים, לא אכחד מלעורר שלע"ד אין כאן דיוק ביביע אומר כלל. הרי עצם התשובה עוסקת בכמה וכמה דיני שבע ברכות, ומהם מי ראוי להצטרף למנין ולברך את הברכות, למעט נשים וקטנים. יכול להיות שכוונת מרן זצ"ל למה שכבר נתבאר לפני כן באות י - שנשים אינן מצטרפות למנין הסועדים ולכן אינן יכולות להיות פנים חדשות, הרי זה הקטע המקביל לשורה הזו בסיכום התשובה. וזה שונה מאי יכולתם לברך את הברכות שלא נתבאר כלל ואי יכולת קטנים לברך שנתבאר באות ו.

ואגב אעיר שקצת קשה למש"כ הרב אהרן זכאי (שם בהערה 21) שלפי מש"כ ביביע אומר הנ"ל (אות ז) שאין למחות בידי מי שמיקל כהאלף לך שלמה שאין הפנים חדשות צריכים לאכול אין למחות בידו. ותמהני שכל הנדון הוא באמירת כל שבע הברכות ברק שלשה שאכלו ושבעה שלא אכלו, ועל זה כתב שאין למחות בידם. ובוודאי שלפי מנהגנו שאין נוהגים כן אין לצרף פנים חדשות שלא אכלו, כמו שמשמע מהדיוק הראשון הנ"ל.

שוב ראיתי בקובץ "בתורתו" חלק א עמ' תכז שת"ח אחד דן בזה והציע מעצמו שאינו תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש, דן בדברי הראשונים, וסיים כהרמב"ן ושאין המנהג להקפיד. ויש לעיין על דבריו מכל מה שנוכר לעיל.

הרי סוף סוף יש ג' אפשרויות, או שצריכים לאכול פת, או שצריכים לאכול משהו להצטרף לזימון, או שאינם צריכים לאכול כלל, ודעת מרן זצ"ל צועק דרשני מרמוז בסתימת לשונו אגב תשובה ארוכה שלא דיבר בזה בכלל. מו"ר הרב אליהו בן חיים שליט"א אמר לי שמורים להם לאכול כזית פת למעשה. ושוב ראיתי שיעור מהרב יעקב יוסף זצ"ל שכן פסק בהחלט אבל לא ביאר את טעמו. וכן קבלתי תשובה בקצרה מאת רבני כולל דרכי הוראה שדעת הרב מרדכי אליהו זצ"ל היתה שהם צריכים לאכול לחם.

ועוד בוודאי שכל זה מדובר במקרה ששאר התנאים הושלמו כל אחד כדת וכדין - מנין, סעודה, בית חתנים, נוכחות חתן וכלה, וכו'.

שלחתי שאלתנו לכמה רבנים ממשפחת יוסף כדי לברר את דעת מרן הרב עובדיה זצ"ל, והנה יום בא וקבלתי תשובה מאת הרב עובדיה יוסף טולידאנו שליט"א, דיין בבית דין צדק "דרכי תורה" של הרב אשר וייס שליט"א ומחבר שו"ת משיב משפט.² וכתב לדייק ממה שהרב עובדיה כתב בתשובותיו להצריך למי שמברך לאכול פת ושלפחות שבעה יאכלו פת ושלושה משהו, ולא כתב להצריך פנים חדשות לאכול, שפשוט שאינם צריכים לאכול כלום. ושכן מפורש בהאלף לך שלמה שהובא ביביע אומר הנ"ל אות ז ושם לא העיר אלא בענין מה שצריכים שבעה יאכלו פת ולא שלושה, אבל על פרט הזה לא העיר. ודיוקו יותר חזק מדיוק של אוצר הפוסקים. ולפי"ז כל שהיו בשמחת הנישואין ואכלו שם מגדנות ופירות, לפי מ"ש מרן השו"ע (סי' סב ס"ז) שהמנהג כשיטת הרא"ש, שוב לא מקרו פנים חדשות.

ואחרי הדיון בדיוקים, כתב בזה"ל: "ודע, כי אין לי להביא מעשה רב בענין זה, זאת מאחר ודבר זה כמעט ואינו מצוי, באשר לדעת מו"ז מרן זיע"א אין לברך ז' ברכות אלא באם הסעודה נערכת בבית החתן עצמו או בבית אחר

¹ שוב ראיתי בספר משנת יהושע (חילו) - אירוסיין ונישואין חלק א עמ' רסא שהוכיח שלדעת השלחן ערוך צריכים לאכול פת, שהרי מרן פסק שבע ברכות הם חלק של ברכת המזון לגבי ברכה על כוס אחד כמו הרמב"ם (למרות שפסק כמו הרא"ש בעצם הגדרת פנים חדשות, פסק כמו הרמב"ם בהשתתפותם). לכן, חייבים לספרדים לאכול פת דוקא ושכן המנהג, אבל הניח את הערת הבית חתנים בענין אכילת פת בחתונה עצמה בצריך עיון ושאין המנהג כן.

² ואשרי מי שמסר לו את שאלתי, אחד ממרביצי התורה הצעירים והמצוינים שבדור בארה"ב. ישמח יולדיו ויגילו ילדיו שזכו לבן ואב כזה צדיק ונחמד, תלמיד חכם ומרצה מיוחד.

ששוהים בו החתן והכלה כל שבעת ימי המשתה. אך כשנערכת הסעודה באולמות שמחה או אפילו בבית המשפחה, והחתן והכלה אח"כ חוזרים לביתם, אין לברך אלא ברכת "אשר ברא", ולברכה זו אין צורך בפנים חדשות (עיין למו"ז זיע"א בח"ח שם אות יט). ובכל השמחות של בני משפחתנו שהשתתף בהם מו"ז מרן זיע"א (חוץ מפעם אחת, שלא ידעתי טעמו. ואפשר שהיה זה מפני כבודו של המחותן שהיה מבני מרוקו שנהגו בזה, ובאותו הזמן מרן כיבדו עד למאד), הקפיד מרן שלא יברכו אלא ברכת "אשר ברא". וכך אירע גם בסעודת שבע ברכות שערך מו"ז מרן זיע"א עבורי בביתו, וכן בסעודות שערך עבור אחיי שליט"א. ומשום כך לא שמנו ליבנו ולא העיר אם צריך שהפנים חדשות יאכלו לחם או לא. (ועיין גם במ"ש מו"ח שליט"א בחופת ציון עמ' תסא.)"

ולענין אכילה קודם החופה, ציין למש"כ חמיו הרב מוצפי בחופת ציון (עמ' רסג) שאין ליטול ידיים ולסעוד קודם החופה, כיון שהאכילה קודם החופה אינה נחשבת מתוך סעודת החתונה.

תשובה: כל שלושת האפשרויות קיימות בפוסקי זממנו, ובהגלות נגלות עלינו שדעת הרב עובדיה זצ"ל להקל לגמרי שאין הפנים חדשות צריכים לאכול כדי שנצרף אותם ובאכילת משהו אחרי החופה נפקע מהם מצבם, מי שמיקל בוודאי יש לו על מה לסמוך. אבל מה טוב ומה נעים שיגישו לו כזית מאיזה תשביל שנמצא על השלחן כדי שנספיק לברך על פי רוב הדעות.

אשרינו שזכינו.

בהודאה עצומה על הלימוד של הקיץ שהצמיח למערכה זו,
מרדכי הלל ג'וואהרי